

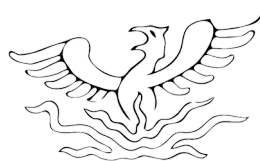
TIDSSKRIFTET FØNIX

*Hans Hauge: Det umage par. Ole
Jensen & Peter Kemp*

NILS GUNDER HANSEN

Prof. em.

FØNIX ÅRG. 2023, s. 220–227

Dette værk er licenseret under en Creative Commons-licens
CC BY-NC-ND 2.5 DK

www.foenix1976.dk

ISSN 2446-175X

Hans Hauge: Det umage par. Ole Jensen & Peter Kemp. Fønix 2023

Oplæg ved udgivelsesseminar 16.11.23

Hvor de fire store Århusteologer – K. E. Løgstrup, Johannes Sløk, P. G. Lindhardt og Regin Prenter – har fået en del opmærksomhed, gælder det ikke generationen efter dem, født i 1930'erne. Den tæller ellers mange store navne som Jan Lindhardt, Johannes Møllehave, nyligt afdøde Søren Krarup, Jørgen K. Bukdahl, Ole Jensen og Peter Kemp for nu blot at nævne nogle af dem. Men det er, som om de danske teologer ikke interesserer sig så meget for deres umiddelbare forgængere og dermed heller ikke for de idé- og kulturhistoriske aspekter af deres egen metier. Måske er det uretfærdigt, måske er der bøger og artikler, jeg har oversat. Og det lader sig også forklare: man skal pleje kernefagligheden, man skal være internationaliseret, man vil måske hellere følge de store udenlandske navne. Men jeg synes alligevel, det er uheldigt, for der er hele tiden udviklinger og diskussioner, der ikke bliver fulgt til dørs eller samlet op.

Nu har ikke-teologen Hans Hauge så skrevet en bog om to fra generationen: Ole Jensen og Peter Kemp. I bogens sidste sætninger skriver han, at der var seks store Århusteologer: Jensen og Kemp bliver altså føjet til de fire store. I 2019 skrev jeg selv en bog, "Tanker af en anden verden", om Jørgen K. Bukdahl, og den blev (flot) anmeldt i *Kristeligt Dagblad* under overskriften "Det femte element", underforstået: der var en femte stor Århusteolog. Det var en inciterende overskrift, men jeg ved ikke, hvor oplysende det er at indlemme disse generationsrepræsentanter fra 1930'erne blandt de fire store, for der var jo væsentlige forskelle i såvel arbejdsforhold som samfundskontekst.

For Peter Kemp og Ole Jensen gælder det specielle, at de var alderstvillinger, født den samme dag (24. januar 1937), og at de på en måde blev modpoler i dansk teologi. Ole Jensen var elev af K. E. Løgstrup og blev både af andre og sig selv set som førstemanden: han var den, der byggede videre på Løgstrups tænkning og repræsenterede den efter mesterens død. Peter Kemp orienterede sig internationalt, skrev disputats på fransk og havde hele tre store franske teologer og filosoffer til at opponere ved sit forsvar i 1973. Han blev en indædt kritiker af det, han så som provinsialis-

me i dansk teologi, og hans voldsomme kritik af Ole Jensen ved dennes disputatsforsvar i 1976 vakte skandale. Det lykkedes aldrig Kemp at få et teologisk professorat, mens Ole Jensen blev professor i 1974.

Som ung fulgte jeg striden med glubsk interesse. Jeg så det lidt som en fodboldkamp, hvor jeg holdt med Kemp, hvis bøger jeg havde læst helt fra gymnasiet, både hans små introduktionsbøger til filosofi og også hans disputats og bogen med indlæggene fra disputatsforsvaret. Det var min teologiske vækkelse. Jeg læste dem virkelig grundigt. Og jeg kan blive helt svimmel, når Hauge fortæller, at han faktisk overværede dette mytologiske disputatsforsvar med Paul Ricoeur, Roger Mehl og Michel de Certeau som opponenter, og at han oven i købet mener, at hele molevitten blev filmet af Arno Victor Nielsen. Senere i livet fik jeg mere sans for Ole Jensen og fik også personligt fornøjelsen af at kende dem begge.

Kemp var en polemisk énmandshær i de år. Gennem sin stilling på *Politiken* var han landets mest fremtrædende anmelder af teologisk faglitteratur, han skrev også en del kronikker i avisen, og det kunne næsten virke, som om han også havde sit eget forlag, *Vintens Forlag*, hvor han fik udgivet serier af bøger. Godt nok virkede han som ene mod alle, men han havde altså også en god udkigsposition at skyde på dem fra. Både hans formidlingsevne og hans stridbarhed var omfattende. Men modstanderne var også et helt hold som, dækkede hinanden af og var fælles om at udelukke Kemp. Sådan så jeg det.

Nogle gange i livet har jeg oplevet, at andre har skrevet de bøger, jeg gerne selv ville have skrevet. Jeg nåede det så bare ikke lige. Det gjaldt Hans Hauges bog *K. E. Løgstrup – en moderne profet* fra 1992. Det gjaldt også David Bugges bog *Løgstrup og litteraturen* fra 2009. Bogen om Jørgen K. Bukdahl kom jeg først med, men nu er Hauge der så igen med *Det umage par. Ole Jensen & Peter Kemp*.

Det betyder ikke nødvendigvis, at jeg ville skrive dem præcist som Hauge gør. Jeg tror heller ikke, der er andre end Hauge, der kan skrive som Hauge.

Det umage pars liv og værk kunne sagtens have båret en stor bog. Hauge har skrevet en mindre bog, og som man kender det fra andre af hans bøger, er den springende i stilen, præget af anekdoter, associationer og personoplysninger, også om mange andre end de to. Underholdningsværdien er høj, men relevansen er ikke altid indlysende. Det metodiske princip er dog klart nok: Hauge vil ikke kun bevæge sig på de rene idéers plan. Han vil kontekstualisere ideerne og se dem ud fra historie, politik, miljøer, netværk og konstellationer. Det er både interessant og prisværdigt, men det giver også et problem med afgrænsning, for man kan altid gå et eller flere led længere ud. Lidt mere fokusering ville ikke gøre noget.

Jeg interviewede Ole Jensen nogle år før han døde, da jeg skrev min bog om hans gamle studiekammerat Jørgen K. Bukdahl. Ole Jensen fortalte her, at han tidligere i livet havde noget med, at han så gerne ville lave folk om. Kunne de dog blot være anderledes end de var, eller have noget mere i tilgift til det, de havde. Han havde gerne ville lavet Bukdahl om. Hvis han blot havde kunnet fokusere lidt mere og have fået skrevet den disputats. Han havde også gerne villet lave Johannes Møllehave om. Han syntes vist, at han nogle gange var for teologisk overfladisk. Han havde også gerne villet lave Hans Hauge om. Jeg husker ikke helt hvordan – måske var det netop det her med fokus - men jeg gætter på, at det fremgår af hans opposition til Huges disputatsforsvar i 1992, som jeg ikke var til. Sent i livet var det så gået op for Ole Jensen, at man ikke kunne lave folk om, man måtte tage dem som de var og være glad for det, de kom med. Det gjaldt så nok også Hauge.

Jeg ved ikke, om han sagde det helt med disse ord. Ole havde problemer med korttidshukommelsen i sine sidste år, så da jeg skulle have godkendt de ting, jeg citerede og refererede ham for, kunne han ikke huske, at vi havde lavet interviewet. Men ellers var han klar nok.

Alderstvillinger og modpoler. Hans Hauge beskriver de mange paralleller i deres liv. De har begge et ophold på Askov Højskole, de læser begge teologi i Århus, de er begge med i Studenterkredsen, de bliver begge begejstrede for Løgstrups *Den etiske fordring*. De går så hver sin vej, Ole Jensen bliver ved Løgstrup og den danske (og tyske) teologi, Peter Kemp tager til Strasbourg og møder Ricoeur. Men også senere i livet ligner de hinanden på mange måder. De er begge rastløse, de sætter ting i gang, de bevæger sig fra job til job (Ole Jensen forlod meget hurtigt sit professorat, fordi han blev en "rockstjerne" med sin debatbog *I vækstens vold*.) De har det svært med institutionerne og danner hver deres rige, som de bliver konger i: "Grundtvigsk Arbejdskonvent" for Jensens vedkommende, "Filosofisk Forum" for Kemps. Politisk er de på linje; de er begge engagerede i samfundsdebatten ud fra en centrum-venstre-holdning, som man som yngre iagttagere i perioder godt kunne blive lidt træt af. Var der nogle gange en vis automatisme over den? Den økologiske krise var Jensens livslange sag; Kemp gik op i bioetik og teknologikritik og gav i sin sidste år konkurrencestats-tænkningen i uddannelsessystemet hård og velplaceret kritik. De blev forbrødre, da "Filosofisk Forum" begyndte at holde sine sommermøder på "Grundtvigs Højskole", hvor Jensen var forstander.

De var også begge gift tre gange. Skilsmisser og dødsfald spillede her en rolle, så det var ikke altid på eget initiativ eller udtryk for et liv, der var planlagt på den måde, men der er måske her en forskel til de gamle Århus-teologer; de levede i en fredeligere akademisk verden og også i en fre-

deligere privat verden, hvor Løgstrup havde Rosemarie, den vældige skafferske som Bjørnvig kaldte hende, hele livet. Og selv om de blandede sig i den offentlige debat, lod de sig måske ikke distrahere helt så meget af den (og af jobskifter) som de to yngre. Peter Kemp ledte altid efter noget, han heller ikke ville finde sig i, som Lars-Henrik Schmidt en gang morsomt har formuleret det.

Parallelle linjer, adskillelse og konfrontation, forbrødring til sidst. Det er Hauges overbevisende greb om alderstvillingernes livsbaner. Men hvordan forholder han sig til deres værker? Selektivt. Det er ikke så sært, for de skrev meget. Kritisk. Det er udmærket, for en kritisk redegørelse kan oplyse mere og bedre end "loyale" gennemgange. Problemet er blot, at det til tider forbliver uklart eller ueksplíciteret, hvori Hauges kritik nærmere bestemt består, og hvilken base kritikken udgår fra.

For at tage Kemp først, lægger Hauge en del vægt på hans debutbog *Person og tænkning* (1960). Det var en meget ambitiøs bog for en 23-årig, og Hauge er tydeligt imponeret over den som "præstation". Den blev dog ikke meget læst, og i Kemps forfatterskab fik den mest betydning ved at introducere den *personalisme*, han siden selv tog afstand fra. Kemp mente i bogen i et opgør med idealismen, at virkeligheden er de personer, vi møder, og at det afgørende i kristendommen også er mødet med Kristus som person. Hauge lægger dog nok så meget vægt på, at Kemp mod slutningen af bogen gerne ville "forbedre" Løgstrup med en såkaldt respektfuld kritik. Løgstrup svarede dog meget afmålt, og Hauge mener, at det var denne mangel på imødekommenhed, der fik Kemp til at gå sine egne veje.

Han gør derefter også en del ud af Kemps disputats og er især glad for den filosofiske førstedel, *Engagementets patetik*, hvor Kemp ganske originalt ifølge Hauge sammentænkte fænomenologi og handlingsfilosofi. Og Hauge konkluderer faktisk, at Kemp var bedre som filosof end som teolog. Den såkaldt "mytisk-poetiske" teologi i disputatsens anden del, *Engagementets poetik*, giver han ikke så meget for.

På den baggrund – fremhævelsen af Kemp som filosof – er det mærkeligt, at Hauge ikke skriver noget om hans mange sene (filosofiske) bøger. Måske mener han, som Arno Victor Nielsen en gang har sagt, at Kemp forsømte udviklingen af sin egen tænkning, fordi han var så engageret i og arbejdsom med de forskellige opgaver og dagsordener, han mødte på sin vej, og derfor skrev mere lejlighedsprægede bøger. I den forstand kan man selvfølgelig sige, at han efterlevede sin egen filosofi om engagementet. Men rastløsheden og temperamentet spillede nok også en rolle. Hauge begrundet ikke rigtig fravalget af de mange sene bøger.

Selv om Hauge på det personlige plan syntes godt om både Ole Jensen og Peter Kemp, skinner det igennem, at han intellektuelt føler sig tættest på Kemp. Spørgsmålet er hvorfor. Det kan skyldes, at både Kemp og Hauge orienterede sig mod sprogfilosofi og ”franske filosoffer”. Hvor Kemp havde introduceret strukturalismen, blev Hauge en af dem, der i næste ombæring introducerede Derridas dekonstruktion. At Kemp med sin disputats udsatte dansk teologi for en tidlig udgave af den ”sproglige vending”, måtte vække den lidt yngre Hagues respekt. Man mærker en forbløffelse og også en ægte forargelse over, at Kemps disputats overhovedet ikke fik nogen indflydelse i dansk teologi. Kemp kom til at indvarsle paradigmeskiftet mod sproget, men det var andre navne, der med andre mærkater som f.eks. narrativ teologi kom til at løbe med opmærksomheden.

Men hvorfor bryder Hauge sig ikke selv om den mytisk-poetiske teologi, hvor kristendommens kerne ikke længere er Kristus som person, men det såkaldte ”Kristus-poem” fra Filipper-brevet? Forklaringen skal måske søges i en yderligere interessant parallel mellem Kemp og Ole Jensen, som Hauge noterer sig. De lovpriste begge poesi og litteratur. Men de hang fast i en 1950’er-æstetik fra deres ungdoms tidsskrift *Heretica*, hvor de idealiserede digtningen til teologiske formål. De havde en naiv og før-modernistisk tilgang til digtning og sprog og er meget langt fra den Hauge, der er præget af modernisme og dekonstruktion. Og faktisk gad de ikke rigtig selv læse litteratur. Ole Jensen læste (ifølge Hauge) kun Thorkild Bjørnvig og Tage Skou-Hansen, og han interesserede sig påfaldende lidt for Løgstrups sprog- og kunstfilosofi. Jeg tror, Hauge har fat i noget her, som jeg kan underbygge med et par anekdoter. Til Peter Kemps 80 års fødselsdag gav jeg ham en roman af Ida Jessen, og jeg fik ved hans taksigelse en klar fornemmelse af, at skønlitteratur ikke var noget, han dyrkede. Ole Jensen interesserede sig mest for at udbygge Løgstrups *teologi*. Det er der så også mange, der mener, at den havde stærkt behov for. Den gang, jeg arbejdede på den bog, David Bugge kom til at skrive i stedet for – min skulle have heddet *Løgstrups litteraturteori*; jeg nåede at skrive to store arbejds-papirer, hvor jeg gennemtrawlede hhv. bind 1 og bind 2 af metafysikken, dvs. sprogfilosofien og kunstfilosofien – blev jeg indbudt til at tale på ”Grundtvigsk Arbejdskonvent”. Vi er tilbage omkring 1990, og jeg fremlagde nogle problemer, jeg baksede med i kapitel 10 af *Vidde og prægnans*. Kapitlet bærer den kringledede titel ”Historiens indkorporation i sansbarheden som forklaring på anskuelseskraften i ord, som ikke har designata at pege på”. Løgstrup sammenligner her tre russiske fortællinger, to af Pusjkin og en af Tolstoj, som er meget forskellige i deres handlingsforløb, men hvor der i alle tre optræder en snestorm. Det var ikke helt nemt at få greb om med henblik på at oversætte det til litteraturteori, men nu kan jeg få hjælp,

nu er jeg hos Løgstrupianerne, tænkte jeg. Men der var ikke rigtig noget hjælp at hente. Løgstrups sprogfilosofi eller eventuelle litteraturteori var tydeligvis ikke noget, der lå dem på sinde, og Ole Jensen sagde halvt trøstende halvt undskyldende, at det også var noget af det allersværeste hos Løgstrup, jeg var gået i kast med.

Nuvel. Hvorfor bryder Hauge sig ikke om den mytisk-poetiske teologi? Det kan være, fordi selve idéen om "Kristus-poemet" bygger på et efter hans mening forældet romantisk eller sensymbolistisk syn på den rolle, digtning kan spille som indgang til andre dimensioner af virkeligheden. Det kan også være, fordi han noterer en indre modsigelse hos Kemp: han kritiserer strukturalismen for at gøre alt til sprog, og han vil gerne hævde referenten (den virkelighed som sproget henviser til), men han kommer samtidig med poemet til at lægge så meget vægt på et sprogligt niveau, at det kan virke som om den modstander (sprog-hypostasen), der er uddrevet, vender tilbage for at hævne sig, som allerede Roger Mehl fremførte til forsvaret. Det kan endelig også være, fordi det forbliver uklart, hvorfor netop Kristus-poemet er sublimt sammenlignet med så meget anden poesi. Forudsætter det ikke, at man allerede har en særlig sympati for kristendommen? Det kan vel næppe være et rent æstetisk kriterium. Allerede i min ungdom – det var hos Carsten Pallesen i hans kvistlejlighed på Gråbrødre Torv – hørte jeg, at Hauge som kritik af Kemps teologi skulle have udtalt: "Hvem ønsker at leve i det perfekte digt?" En æstetisk retfærdiggørelse af kristendommen huer vist ikke Hauge, men det forbliver usagt, hvori hans kritik af Kemps teologi består.

Hvad angår Ole Jensens forfatterskab, laver Hauge en mere generel overflyvning. Men han er heller ikke her helt begejstret. Den udlægning af eksistensteologien som en "eksistens-kriticisme" med filosofiske rødder i Kant, som Ole Jensen foretager i sin disputats *Theologie zwischen Restriktion und Illusion*, har Hauge svært ved at få til at give mening, og han begriber i det hele taget ikke hvorfor det var afgørende at gøre op med Kant i 1970'erne, hvor det var Marx, der styrede alt.

Det virker også, som om han gør sig lidt lystig over Ole Jensens sene bog *Historien om K. E. Løgstrup* fra 2007, og at denne her til overflod kommer med vejledninger til, hvordan man kan gå til bogen i en studiekreds, og også pædagogisk prøver at tegne kristendommen. Hvorfor det er lidt til grin, begrundes Hauge dog ikke. Man kan få den fornemmelse, at han egentlig synes, at den yngre (tidehvervske) Løgstrup var den bedste, ja at Hauge måske selv er en slags tidehvervsteolog, som deler bevægelsens inderlige skepsis over for Løgstrup som "tænker". Eller blot er almindeligt from, hvor man går i kirke om søndagen, og så skal man ellers ikke tænke for meget over det.

Nå, jeg driller lidt, men jeg kunne selv i sin tid vældigt godt lide Ole Jensens bog, som jeg anmeldte i *Berlingske Tidende*. Jeg sammenlignede den med en Tour de France etape, hvor holdkaptajn Løgstrup og hjælperytter Ole Jensen sammen kører op mod toppen af forklarelsens bjerg, gennem det ene stejlt opadstigende hårnålesving efter det andet, og kaptajn Løgstrup må give op til sidst, men hjælperytter Ole Jensen kører sejren i hus og dedikerer den selvfølgelig til kaptajnen. Opstigningen går som følger:

Religionen interesserede Løgstrup som livsvisdom (han kaldte det fænomenologisk analyse). Kristendommen rummede universelle indsigter, som man også kunne finde i andre religioner, i filosofi, kunst og i den almindelige, daglige erfaring. Disse indsigter kunne så tolkes og analyseres mere systematisk i filosofi og religionsfilosofi, og de kunne så til sidst tydes i religiøs retning, ud fra dogmerne og de bibelske tekster og forkyndes i kirken. Kristendommen tyder oplevelser, vi alle kan gøre os. Men den tænker også, understreger Løgstrup, og Ole Jensen giver det et ekstra tryk, fordi han ved, at mange kritikere bevidst misforstår Løgstrup som en form for dyrker af positive oplevelser. Den tilbyder en lære. Den opfanger metafysiske spørgsmål og svarer tænkende på dem, samtidig med at den giver disse tanker – læren – meditativ, gentagelig, oplevelig form i ritualer, i gudstjenesten.

Ole Jensen prøver at tænke Løgstrup færdig og at artikulere det specifikke ved kristendommen uden at give køb på de bredere (religiøse) perspektiver og erfaringsbårne dimensioner. Man kan selvfølgelig altid diskutere det konkrete forsøg, men jeg synes, bestræbelsen er god, og igen er det lidt uklart, hvad Hauge har imod det. Måske mener han, at kristendommen ikke er en religion, som en gammel parole lød.

Jeg vil her til slut zoome lidt ud igen til Hauges mere overordnede syn på alderstvillingerne. Han er ti år yngre end Kemp og Jensen, og han synes, at de ofte gik skævt af den tid, de ellers prøvede at gå ind i, og som han måske selv var mere i sync med. De var lidt for gamle til ungdomsoprøret, som Kemp ikke desto mindre skrev en bog om. Selv om de begge var teologer med interesse for fænomenologi, opdagede de aldrig, at fænomenologien ifølge Hauge er en kristen filosofi. Det kommer nu også lidt bag på mig. Jeg ved altså ikke, om den danske Husserl-kender Dan Zahavi vil medgive, at fænomenologien er en kristen filosofi. Men bortset fra det er det underligt, at når Løgstrup nu var erklæret fænomenolog og Kemp også var det, hvorfor førte de så aldrig en debat om det? Andre kunne også have gjort det på deres vegne. Var det blot, fordi Løgstrup og hans elever ikke kunne læse fransk? Var det fordi Kemp måtte betragte Løgstrups yndlingsfænomenolog Hans Lipps som en lidt obskur sidegren på det fæno-

menologiske træ? Og savnede Ole Jensen en mere filosofisk interesse for fænomenologi og for den sags skyld også hermeneutik som gjorde, at han ikke kunne føre denne diskussion?

Kemp fulgte med i den franske tænkning, men han forstod efter Hauges (og også min) mening ikke helt radikaliteten hos en Derrida, som han gjorde til en slags eksistensfilosof. Efter ikke før at have beskæftiget sig med Derrida, skrev han en dag en kronik om ham i *Politiken*. I min fjerne ungdom, de tidlige studieår, måske i 1976, blev jeg en dag ringet op af min ven, Anders Raahauge. Han vidste, hvor meget jeg fulgte med i Kemps skrivelser, og at jeg også var interesseret i Derrida. Nu kunne disse to interesser, som jeg vist selv følte ret uforenelige, faktisk forenes, og så refererede han hele kronikken for mig, og jeg troede simpelthen, det var en *prank*, som man siger i dag, at det var noget han stod og fandt på i den anden ende af røret. Som introduktion til Derrida lød det helt ude i hampen. Jeg læste selv Derrida, primært instrueret af Niels Egebak og Per Aage Brandt, og her var der klart tale om en såkaldt "anti-humanistisk" og dermed også anti-eksistentialistisk tænkning.

Den slags blinde vinkler finder Hauge en del af i sin gennemgang. Som læser kan man få den tanke, at de to også kunne bevæge sig hurtigt, fordi de havde en evne til at fokusere på deres projekter og se bort fra andre tilgange – det kunne Løgstrup også, det kunne en Jørgen K. Bukdahl i særklasse ikke. Også for Hauge gælder det, at han på en måde ved alt for meget og gerne vil vide endnu mere, om konteksten, om beslægtede tænkere osv.

Hauge får også tegnet nogle streger til deres personlige liv. Kemp rejste verden rundt og arrangerede filosofiske konferencer. Ole Jensen var mere lokal og hjemlig; han færdedes ikke på den globale catwalk og så måske sig selv som lidt af "en bonde". Men han fulgte med beundring og medfølelse Kemps liv, da denne mistede sin (noget yngre) hustru og som midaldrende blev alene med to små børn.

Til sidst et par personlige bemærkninger: Jeg holdt foredrag med Kemp nogle år før han døde, og jeg var helt paf over hans energi. Han skulle straks rejse videre mod andre arrangementer og havde en rullekuffert med eksemplarer af sin seneste bog, som han kunne sælge af. Ole Jensen blev fysisk hæmmet af sygdom i sine sene år, men han var aktiv på Facebook, og hvis jeg eller andre sagde noget om Løgstrups tænkning, som han ikke var tilfreds med, så blev vi taget i kraven og måtte forklare os yderligere. For, som han sagde, når Løgstrup ikke selv var der til at gøre indsigelse, måtte andre jo gøre det.

To enere, både forskellige og lig hinanden. Og to rollemodeller for alle os, der kom efter. Og også nogle gange halsede forpustede bagefter. Godt at Hans Hauge har rejst denne dobbelte mindesten.